

Vítězslav Nezval (1900 – 1958) – poetismus

Abeceda (výbor)

A

nazváno buď prostou chatřičí
Ó palmy přeneste svůj rovník nad Vltavu
Šnek má svůj prostý dům z nějž růžky vystrčí
a člověk neví kam by složil hlavu

D

luk jenž od západu napíná se
Indián shlédl stopu na zemi
Poslední druhové zhynuli v dávném čase
a měsíc dorůstá prerie kamení

E

nevím k čemu bych tě přirovnal
Tři linky táhlý tón tvůj zaznívá
Telegrafistce někdo lásku lhal?
Tři linky každá stejně pravdivá

I

pružné tělo tanečnice
nad hlavou červený vějíř plápolá
Kapelníkova rudá kštica
nejvyšší tóny! Indianola

J Q

Přes Německo do Francie
dudák se svým měchem větry pluje
Chodské písně pomalu
hvízdá na svou píšťalu
(Pantomima, 1924)

Edison

I.

Naše životy jsou truchlivé jak pláč
Jednou k večeru šel z herny mladý hráč
venku sněžilo nad monstrancemi barů
vzduch byl vlhký neboť chýlilo se k jaru
avšak noc se chvěla jako prerie
pod údery hvězdné artilerie
které naslouchali u politých stolů
píjáci nad sklenicemi alkoholů
polonahé ženy v šatě z pavích per
melancholické jako v podvečer

Bylo tu však něco těžkého co drtí
smutek stesk a úzkost z života i smrti

Vracel jsem se domů přes Most Legií
zpívaje si v duchu malou árii

píják světél nočních bárek na Vltavě
z Hradčanského domu bilo dvanáct právě
půlnoc smrti hvězda mého obzoru
v této vlahé noci z konce února

Bylo tu však něco těžkého co drtí
smutek stesk a úzkost z života i smrti

Skláněje se s mostu uviděl jsem stín
sebevrahův stín jenž padal do hlubin
bylo tu však něco těžkého co pláče
byl to stín a smutek hazardního hráče
řekl jsem mu probůh pane co jste zač
odvětil mi smutným hlasem nikdo hráč
bylo tu však něco smutného co mlčí
byl to stín jež jako šibenice trčí
stín jenž padal s mostu; vykřikl jsem ach!
ne vy nejste hráč! ne vy jste sebevrah!

Šli jsme ruku v ruce oba zachráněni
šli jsme ruku v ruce v otevřeném snění
za město kde počínaly Košíře
z dálky mávaly nám noční vějíře
nad kiosky smutku tance alkoholů
šli jsme ruku v ruce nemluvíce spolu
bylo tu však něco těžkého co drtí
smutek stesk úzkost z života i smrti
Odemkl jsem dveře rozžal svítiplyn
veda na nocleh svůj pouliční stín
řek jsem pane pro nás pro oba to stačí
nebylo tu však už stínu po mém hráči
či to byl jen přízrak nebo sebeklam?
stál jsem nad svým každodenním lůžkem sám

bylo tu však něco těžkého co drtí
smutek stesk a úzkost z života i smrti

Usedl jsem za stůl nad kupy svých knih
pozoruje oknem padající sníh
pozoruje vločky jak své věnce vijí
se svou věčnou chimérickou nostalgií
píják nezachytitelných odstínů
píják světél potopených do stínů
píják žen jichž poslouchají sny a hadi
píják žen jež pochovávají své mládí
píják krutých hazardních a krásných žen
píják rozkoše a zkrvavělých pěn
píják všeho krutého co štve a drtí
píják hrůz a smutku z života i smrti

Řekl jsem si zapomeň už na stíny
otvíraje týden staré noviny
kde jsem v pachu novinářské černi tona
uzřel velkou podobiznu Edisona
byl tu jeho nejnovější vynález
seděl v taláru jak středověký kněz

bylo tu však něco krásného co drtí
odvaha a radost z života i smrti

II.

Naše životy jsou strmé jako vrak
Jednou k večeru se vracel rychlovlak
mezi Kanadou a Michiganem
soutěskami které neznám jejich jménem
po plošině kráčel malý průvodčí
s čapkou nasazenou těsně do očí

bylo tu však něco krásného co drtí
odvaha a radost z života i smrti

Jeho otec krejčí švec a drvoštěp
kupec s obilím měl chatrč půdu sklep
a věčnou nestálost jež k potulkám nás svádí
zemřel touhou po vlasti a smutkem mládí

Tatíku tys věděl co je věčný stesk
dnes je z tebe popel hvězda nebo blesk
tatíku tys věděl že jsou všude hrubci

mezi krejčími i mezi dřevorubci
ty jsi poznal co jsou potulky a hlad
chtěl bych umřít jak ty také zdrav a mlád
avšak je tu cosi těžkého co drtí
smutek stesk a úzkost z života i smrti

Nevím kde a máš-li jaký náhrobek
ze tvé krve zbyl tu malý pohrobek
hled' už slabikuje v Kanadě tvé knihy
hled' už těší se jak půjde na dostihy
hled' už čítá slavné životopisy
encyklopedii staré eposy
hled' už vyrostl hled' čas tak rychle mjíjí
hled' už nehrá si čta knížky o chemii
(...)

IV.

Tisíc jablek spadlo na nos zeměkoule
a jen Newton doved těžít ze své boule
tisíc lidí mělo epilepsii
a jen svatý Pavel uzřel hostii
tisíc hluchých lidí bloudí beze jména

a jen v jednom z nich jsme našli Beethovena
tisíc šilenců již táhlo zámořím
a jen Nero doved zapáliti Řím
tisíc vynálezů jde k nám za sezónu
jenom jeden z nich však byl ten Edisonův
(Edison, 1928; Básně noci, 1930)

Co dělá polední slunce s Prahou

Neprocitl jsem ze sna ani mě nepřivezl expres
Ušetřil jsem si námahu bloudit jak
transatlantik

Již dávno jsem neotevřel pohádkovou knihu
Nehledám v lásce vesmír ba ani tento svět
Nechci zpívat s ptáky a opěvovati podmořské
kraje

Nemám iluzi o světovládných národech a
cizokrajných osadách
Nepokládám ten lid jehož řečí mluvím za horší
ani lepší než jsou cizozemci
jsem spoután s osudem katastrof světa a mám
tak trochu svobodu žít nebo umřít

Je dopoledne sedím pod barevným
slunečníkem tam dole je Praha
Vidím ji průhledem stromů jak blázen své
vidění
Po dlouhé sprše deště stoupá z ní fialová pára
Vidím ji jak velkou loď jejímž stěžněm jsou
Hradčany
Vidím ji jak jsem vídal v představách zakletá
města
Vidím ji jak velkou loď Zlatého Korzára
Vidím ji jako sen blouznivých stavitelů
Vidím ji jako trůn jak sídelní město magie
Vidím ji jako Saturnův dvorec jenž otevřel
bránu slunci
Vidím ji jako sopečnou tvrz již vytesal
horečný šílenec
Vidím ji jako učitelku samotářských inspirací
Vidím ji jako obživlou sopku v zrcadlech
tančící brazletu

Je poledne

Praha bdí v polosnu jako fantastický drak
Jak posvátný nosorožec jehož klecí je nebe
Jak krápníkové varhany jejichž píšťaly zpívají
Jak symbol zmrtvýchvstání a pokladů
vyschlých jezer
Jak armáda v těžkém brnění když zdraví císaře
Jak armáda v těžkém brnění když pozdravuje
slunce
Jak armáda v těžkém brnění zakletá v jaspisu

Zakleté město dívali jsme se na tebe dost
dlouho jako slepci
Hledali jsme tě v dálce Praho dnes to uznávám
Jsi temná jako oheň v hloubi skal a jak má
fantazie
Tvá krása vytryskla z jeskyní a z podzemních
achátů
Jsi stará jak prerie nad níž se vznáší píseň
Když bijí tvé orloje jsi temná jak ostrovní noc
Vznešená jak hrob jak čelenka etiopských
králů

Jsi jakoby z jiného světa jak zrcadlo imaginace
jsi krásná jak tajemství lásky a
nepravděpodobných mračen
Jsi krásná jak tajemství slova a prahorních
pamětí
Jsi krásná jak bludný balvan na němž si
kreslily deště
Jsi krásná jak tajemství spánku jak tajemství
fosforů a hvězd
Jsi krásná jak tajemství hromu kouzelné lampy
a poezie

NEZVAL, Vítězslav. *Zázračné proměny*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1980.

- 1) Co je smyslem Abecedy?
- 2) O čem je báseň Edison? Jakou hlavní myšlenku v něm naznačuje?
- 3) Co opěvuje ve třetí básni?
- 4) Co vás upoutá na první pohled v Nezvalově pravopise?
- 5) Proč to dělá?
- 6) Jaký rým v básních použil? Čemu dává přednost?
- 7) Jakou metodu psaní používá?
- 8) Jsou jeho obrazy složité, tajemné, symbolické? Jak složitý jazyk používá?
- 9) Pozoruj představy, které ho napadají, když sleduje Prahu. Jak spolu souvisí, co mají společného?
- 10) Dodržuje např. v Edisonovi jednotu času, místa a děje?
- 11) Pro jaký literární směr jsou tyto principy tvorby typické?
- 12) Tvořil Nezval snadno (spontánně), nebo u něj tvorba znamenala náročnou dřinu?

Řešení:

- 1) Hra s písmenky abecedy, ukázka, že i s obyčejnými věcmi si jde hrát a udělat z nich poezii.
- 2) O americkém vynálezci T. A. Edisonovi a současně i o pocitech mladého básníka. Hl. myšlenka – vše je pomíjivé, jen dílo tu po nás zůstane.
- 3) Prahu, vyznává se k lásce k ní.
- 4) Nepíše diakritiku.
- 5) Umožňuje čtenáři, aby si zvolil vlastní frázování, vlastní rytmus (např. poslední verše v básni o Praze). Záměrně tvořil pro širokou veřejnost.
- 6) Abeceda – střídavý (abab), Edison – sdružený (aabb), Co dělá... - volný rým. Ničemu, dokáže psát v širokém pruhu literárních druhů (poezie, próza, drama), žánrů (lyrika, epika), básnických forem (balada, říkanky, typy veršů antické i moderní poezie) i veršů.
- 7) Metodu asociativnosti – jedem vjem v něm vyvolává řadu dalších představ; hraje si se slovy.
- 8) Ne, vyvolává jednoduché představy. Nepoužívá složitý jazyk, člověk nepotřebuje mnoho historických a literárních znalostí, aby jeho básním rozuměl.
- 9) Téměř nijak - nachází překvapivá spojení jevů zdánlivě nesouvisejících (rozšiřuje tím vnímání vyjádřené věci a současně rozšiřuje představivost čtenářů).
- 10) Ne – prolínají se různé děje, střídají se časové i místní roviny.
- 11) Poetismus.
- 12) Píše snadno a hodně – rozsahem a významem je přirovnáván k Vrchlickému (stejně množství a stejně lehce, oba představují mezník - zakládají a dovršují jednu epochu ve vývoji, nové generace se s jejich tvorbou musí vyrovnávat, v době vzniku jejich tvorba provokovala natolik, že získávala nadšené zastánce i zapřísáhlé odpůrce, vyvolávala vášnivou polemiku; oba dokonale ovládali básnické slovo, oba s ním zacházeli s nebývalou vynalézavostí, oba jsou všestranní, co se týče druhů, žánrů i básnických forem, čerpají z domácích i světových pramenů; rozdíl – jazyk: Vrchlický patetická vznesnost, složitá větná stavba, úmyslně udržoval odstup mezi reálnou a básnickou řečí, Nezval se cíleně hlásí k prostému jazyku, kde se věci jednoznačně kryjí s pojmenovávanou věcí).